

eindspelstudies

Voor de partijspeler een emotionele ervaring: een spelbederver, de zet die je net over het hoofd hebt gezien. What else is new? Maar de problemist kent hem niet, er is immers geen strijd in een probleem, niets wordt over het hoofd gezien (getemd vinden we haar terug in de houdgreep van de logische combinatie).

En in de eindspelstudies? Daar bestaat de tussenzet, of althans de afbeelding van de tussenzet, wel degelijk. Want, ondanks probleemachtige bestanddelen, is de eindspelstudie vooral een nabootsing van de werkelijke strijd tussen levende mensen.

De tussenzet duikt op tijdens de uitvoering van een combinatie, of een afwikkeling, en is een ingreep van buitenaf op het normale spelverloop. Soms een subtiele correctie, soms bijkans spelbederf, altijd onverwacht als een bliksem-inslag bij heldere hemel.

De functie van de tussenzet is het inbreken in de opgelegde combinatie om een kleine wijziging teweeg te brengen, waarna de combinatie faalt.

Zij maakt gebruik van extra tijd die toevallig beschikbaar blijkt of wordt gecreëerd, bijvoorbeeld doordat tegenover de dreiging die de normale afloop van een combinatie bepaalt een nog grotere dreiging komt te staan (schaak!). Deze dreiging lokt een verzwakking uit, waarvan de tussenzetter kan profiteren.

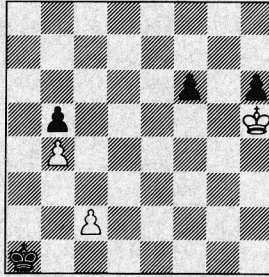
Een subtiel voorbeeld van 'toevalstijd' is een studie van de Tsjech Jindrich Fritz uit 1957.

1. Kg6 Kb2 a) 2. c4 bxc4 3. b5 c3 4. b6 c2 5. b7 c1D 6. b8D en 7. Kxf6 = ; a) 1. ..., Ka2 2. Kxf6 Ka3 3. c4! Kxb4 5. cxb5 Kxb5 = .

De tussenzet is 2. Kxf6. Deze zet maakt gebruik van het gat dat valt

De tussenzet

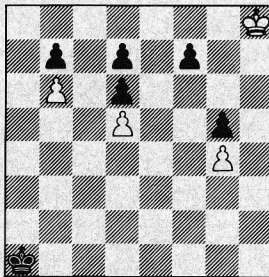
■ HARRIE GRONDIJS

J. Fritz
Zemedelske Noviny 1957

omdat de uitvoering van het dreigende 2. ..., Ka3 (nodig om 3. c4 af te dwingen) tijd kost. In deze tijd snoept wit doodleuk het pionnetje op.

Heeft U ook gekeken naar 1. ..., Kb1? Deze zet wordt weerlegd door 2. c4 bxc4 3. b5 c3 4. b6 c2 5. b7 c1D 6. b8D + Db2 7. Dxb2 = . Dauwogige Moldavische Bergen-Frid (sic) moet het zijn opgevallen dat in deze variant 2. c3 faalt wegens 2. ..., Ka2 3. Kxf6 Kb3 Zij haalde diep adem, dook, en kwam proestend boven met een fraaie versie. Het gat in de tijd wordt geplombeerd.

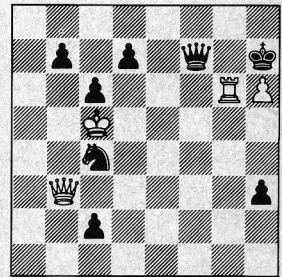
G. Bergen-Frid
Sovjetskaja Moldavija 1988

1. Kg8 1. Kg7? blokkeert, en op 1. Kh7? komt 1. ..., Kb2 (de tussen-

zet) 2. Kh6 f5 3. gxf5 g4 4. f6 g3 5. f7 g2 6. f8D g1D 7. Dg7+ (7. Dxd6 Dg4 =) Dxd7 8. Kxg7 Kc3 9. Kf7 Kd4 10. Ke7 Kxd5 11. Kxd7 Kc5 11. Kc7 d5 = , of 3. Kxg4 fxg4 en remise. **1. ..., f6** Indien 1. ..., f5 dan 2. gxf5 g4 3. f6 g3 4. f7 g2 5. f8D g1D 6. Dg7 Dxd7 8. Kxg7 Kb2 9. Kf7 en zwart komt te laat. **2. Kh7** De nieuwe dreiging 3. Kg6 verhindert de tussenzet 2. ..., Kb2. **2. ..., f5 3. gxf5** etc. en wit wint. Niet goed is 2. Kf7 wegens 2. ..., f5 en het loopt remise.

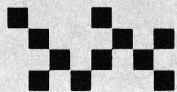
In de studie van Fritz is 1. Kb1 gelijkwaardig aan 1. Kb2. In de Bergen-Frid wordt handig gebruik gemaakt van het gegeven dat veld b2 vrij blijft.

In de eindspelwereld geldt de tussenzet ook als spelbederver, maar dan voor de componist, zoals de volgende twee voorbeelden laten zien.

F. Prokop
Shakhmaty 1927

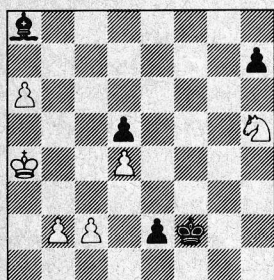
Een letterlijke tussenzet haalt een fraaie studie van Prokop onderuit. Deze zet stond opeens op het scherm van mijn computer. Waarom zie ik zo iets niet zelf? De oplossing: **1. Tg7 + Dxd7 2. hxd7 c1D 3. Dxd3 + Kxd7 4. Dc3 + Dxc3 pat**; of **2. ..., b6 + 3. Kb4 c1D 4. Dc2 + Dxc2 5. g8D + Kxd8 pat**, tenslotte: indien **2. ... d6 + dan 3. Kd4 c1D 4. Dc2 + Dxc2 5. g8D + Kxd8 pat**.

eindspelstudies

Bent U net zo goed als mijn computer en vindt U zelf de tussenzet die deze klassieker doet instorten? Inderdaad, (in de eerste variant) 4. Dc3+ Pe5 en zwart trekt aan het langste eind: 5. Dxc1 Pd3+ etc.

Een ander - typischer - voorbeeld:

S.S. Levman
Shakhmaty 1926

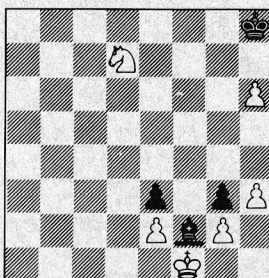
1. Pf4 h5 2. Pxe2 Kxe2 3. b4 h4 4. b5 h3 5. b6 h2 6. b7 Lxb7 7. axb7 h1D 8. b8D Da1+ 9. Kb3 10. Kc3 Dxb8 pat.

Wit wil de zwarte e-pion slaan met zijn paard, hetzij op e2 hetzij, als dame, op e1. Maar dit is een voornemen zonder verdere dreiging. Zwart duikt in het gat met de tussenzet 1. ..., Lc6+ (aangegeven door O. Bogatirev). De reparatie: plaats het witte paard op g6, de zwarte h-pion op h5 en de e-pion op e3. Een componisten-truc: zelf kiezen voor de gewenste zwarte tegenzet.

De afgeleide tussenzet bestaat ook. De tijd wordt dan gezien als modulatie van bestaande tijd: de combinatie wordt toegelaten, maar op één bepaalde wijze waarin het beoogde effect onderuit wordt gehaald. Hét voorbeeld is de Saavedra studie: terwijl zwart op zijn beurt wacht om pat af te dwingen, promoveert de witte pion stiekem tot toren.

Soms kan de tussenzet uit een complete manoeuvre bestaan zoals in de beroemde pionnenstu-

die van Réti: je mag doen wat je wilt terwijl de pion van de tegenstander naar de overkant marcheert. En soms is de tussenzet niet rechtstreeks voorhanden maar moet een voorbereidende manoeuvre worden ingelast om het pad voor de beslissende tussenzet te effenen.

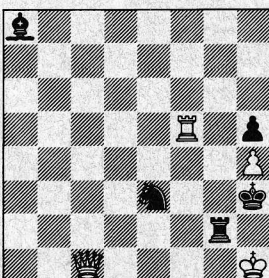

E. Richter
Ceskoslovensky Sach 1950

1. Pf6 Le12. Pe4 Lf23. Pg5 Kg8 4. h4 Kh8 5. h7 Kg7 6. h5 Kh8 7. h6 Le1 8. Pf7+ Kxh7 9. Kxe1 en wint.

Een mooi voorbeeld van tussenzet-voorbereiding. Zwart suggereert wit de keuze tussen zetherhaling of pat na het slaan van de loper. Wit kiest voor het slaan van de loper... 'Pas ná de tussenzet 8. Pf7+, thank you very much!'.

De aanwezigheid van een potentiële tussenzet kan tot verrassende wendingen aanleiding geven. In de volgende positie, het slot van

J. Timman
Endgame Themes 1993

een studie van Jan Timman, wordt de tussenzet tijdig gedetecteerd.

Zie diagram

Hier niet 1. Tf3+? spelen! Na 1. ..., Lxf3 2. Df1 volgt 2. ... Ld5 3. Df3+ Tg3+ 4. Dxd5 en nu niet pat zetten, zwart, maar 4. ..., Tg1+ spelen en je wint. Deze nachtmerrie blijft wit bespaard na: 1. Da3! Lb7 2. Db3 Lc6 3. Dc3 Ld5 4. Dd3 etc. Na 1. ... Ta2+, zal de witte toren nog nuttige diensten bewijzen. Je moet je schepen niet te snel achter je verbranden. (De complete studie met voorgeschiedenis staat in het boek *Endgame Themes in Encounters between Timman and Karpov* uit 1993.)

PIONNETJES

- "Akiba Rubinstein: Uncrowned king"; De nieuwste uitgave van International Chess Enterprises. Het meest complete boek ooit gepubliceerd over Rubinstein, met maar liefst 474 partijen. Paperback f 59,25 Hardback f 74,10. Alleen verkrijgbaar bij: I.C.E. Europa, Postbus 59064, 1040 KB Amsterdam. Tel.: 020-6850493 of fax 020-6891293.

- **Schachwoche:** HET blad voor de ambitieuze correspondentie- en bordschaker die - WEKELIJKS EN WORLDWIDE - bij wil blijven. Steeds razend AKTUEEL en niet duur (nog geen f 2,75 per nummer!) Bel Schaakbureau Braun voor gratis proefnummers: 020-6731381.

- Heeft u nog geen abonnement op het weekblad **Schaaknieuws**? Vraag dan gratis een proefnummer aan: 040-457832. Schaaknieuws: Goed voor uw niveau!